

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС. СІМЕЙНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347:004.738.5

DOI: 10.32342/2709-6408-2021-1-2-10

В.М. ШКАБАРО,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права, політології та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)
ORCID: 0000-0002-7105-6170*

Т.А. ТОДРОШКО,

*старший викладач кафедри права, політології та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)
ORCID: 0000-0002-1890-8119*

А.В. БІЛА,

*викладач кафедри права, політології та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)
ORCID: 0000-0002-8271-8539*

ПОНЯТТЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню поняття ділової репутації у мережі Інтернет. Розглянуто правову природу поняття «ділова репутація», визначено нормативно-правові акти, що містять дефініцію поняття «ділова репутація», проаналізовано матеріали судової практики на предмет визначення терміна «ділова репутація». Виділено загальні засади захисту ділової репутації у вітчизняному законодавстві, встановлено способи захисту ділової репутації в мережі Інтернет відповідно до національного законодавства та судової практики. Проаналізовано значення ділової репутації для юридичної особи як критерію успішної професійної, господарської чи іншої діяльності, адже ділову репутацію юридичної особи становить престиж її фірмового (комерційного) найменування, торговельних марок та інших належних їй нематеріальних активів серед кола споживачів її товарів та послуг. За аналізом законодавства та роз'яснень судової практики у статті узагальнено, що визначення змісту ділової репутації залежить від природи її суб'єкта. Обґрунтовано, що захист ділової репутації є особливо важливим інститутом цивільного права, адже він є механізмом відновлення порушеного немайнового права особи. Досліджено норми цивільного права України щодо строків позовної давності, що застосовується при розгляді справ про захист ділової репутації особи та порядку обчислення строку позовної давності. Зазначено, що в українському законодавстві відсутнє єдине уніфіковане визначення ділової репутації як фізичних, так і юридичних осіб. Звернуто увагу на те, що цивільне законодавство України не містить нормативних положень щодо захисту ділової репутації в мережі Інтернет, що є суттєвим недоліком правового регулювання держави. Акцентовано увагу на природі досліджуваного поняття, яке є морально-етичною категорією, своєрідним оціночним інститутом цивільного та господарського права. Сформульовано висновок про доцільність закріплення визначення ділової репутації у Цивільному кодексі України з метою упорядкування системи правового регулювання, забезпечення унормованості правових категорій.

Ключові слова: ділова репутація, честь, гідність, Інтернет, немайнові права, захист.

Постановка проблеми. Ділова репутація є гарантованим Конституцією Україною немайновим правом особи, яке передбачає суспільну оцінку ділових якостей фізичної особи, здобутків у суспільно-політичному, громадському житті тощо. Для юридичної особи ділова репутація – це критерій успішної професійної, господарської

чи іншої діяльності. Захист ділової репутації є особливо важливим інститутом цивільного права, адже він є механізмом відновлення порушеного немайнового права особи. У сьогоденні реаліях інформаційного розвитку суспільства поняття ділової репутації та її захисту актуалізується внаслідок порушень у мережі Інтернет, тому актуальність теми цієї наукової статті не викликає сумніву.

Стан дослідження. Правовому аналізу та науковому дослідженню окремих аспектів захисту ділової репутації в мережі Інтернет присвячено праці таких вчених-правників, як О.А. Гончаренко, Д. Маріц, Р. Каньовський та ін. Доцільно відзначити, що, попри наявність певних здобутків правової доктрини у сфері захисту ділової репутації в мережі Інтернет, все ж ця тема залишається малодослідженою та потребує подальших наукових розвідок.

Метою статті є дослідження чинного законодавства на предмет визначення поняття ділової репутації та її захисту в мережі Інтернет.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи питання захисту ділової репутації в мережі Інтернет, перш за все, слід визначити правову природу самого поняття «ділова репутація». Дефініцію поняття «гудвіл» (вартість ділової репутації) наведено в Податковому кодексі України (підпункт 14.1.40 пункту 14.1 статті 14) [1], під яким розуміється нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо.

Відповідно до пункту 26 частини 1 статті 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» ділова репутація – сукупність документально підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про відповідність її господарської та / або професійної діяльності вимогам законодавства, а для фізичної особи – також про належний рівень професійних здібностей та управлінського досвіду, а також відсутність в особи судимості за корисливі кримінальні правопорушення і за злочини у сфері господарської діяльності, не знятої або не погашеної в установленому законом порядку [2].

У статті 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» поняття «ділова репутація» визначається як відомості, зібрані Національним банком України, про відповідність діяльності юридичної або фізичної особи, у тому числі керівників юридичної особи та власників істотної участі у такій юридичній особі, вимогам закону, діловій практиці та професійній етиці, а також відомості про порядність, професійні та управлінські здібності фізичної особи [3]. Проте зазначене поняття застосовується до правовідносин, на які поширюється дія зазначеного нормативно-правового акта.

В інформаційному листі Вищого господарського суду України від 28.03.2007 № 01-8/184 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» зазначено, що визначення змісту ділової репутації залежить від природи її суб'єкта. Ділову репутацію юридичної особи становить престиж її фірмового (комерційного) найменування, торговельних марок та інших належних їй нематеріальних активів серед кола споживачів її товарів та послуг (пункт 5) [4].

Відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, наведених у пункті 5 постанови від 27.02.2009 № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» під діловою репутацією фізичної особи розуміється набута особою суспільна оцінка її ділових і професійних якостей при виконанні нею трудових, службових, громадських чи інших обов'язків. Під діловою репутацією юридичної особи, у тому числі підприємницьких товариств, фізичних осіб-підприємців, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, розуміється оцінка їх підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин [5].

Виходячи з аналізу наведених нормативно-правових актів та положень судової практики, слід зазначити, що у вітчизняному законодавстві відсутнє єдине уніфіковане визначення ділової репутації як фізичних, так і юридичних осіб. На нашу думку, це пояснюється особливою природою досліджуваного поняття, адже ділова репутація, є насправді морально-етичною категорією, своєрідним оціночним інститутом цивільного та господарського права. Проте, на наше переконання, дефініція, наведена у постанові Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі

фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» найбільш повно розкриває суть досліджуваного поняття та його правову природу, тому з метою упорядкування системи правового регулювання, забезпечення унормованості правових категорій вважаємо необхідним закріпити визначення поняття ділової репутації у Цивільному кодексі України.

Характеризуючи загальні засади захисту ділової репутації зазначимо, що положеннями цивільного законодавства, зокрема статтями 94 та 299 Цивільного кодексу України, закріплено право на недоторканність ділової репутації як фізичної, так і юридичної особи, а її приниження, згідно зі статтею 23 Цивільного кодексу, розглядається як завдання моральної шкоди [6].

Цивільним кодексом України встановлено загальні засади захисту ділової репутації. Так, відповідно до статті 277 ЦК України, якщо порушено права фізичної особи шляхом поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, то така особа має право на відповідь та спростування цієї інформації. Спростування недостовірної інформації здійснюється особою, яка поширила інформацію. Якщо інформацію подає посадова чи службова особа при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків, то вважається, що поширює інформацію юридична особа, в якій така посадова особа працює. Якщо особа, яка поширила недостовірну інформацію, невідома, то фізична особа, право якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування. Якщо недостовірна інформація міститься у документі, який прийняла (видала) юридична особа, цей документ має бути відкликаний. Якщо порушено права фізичної особи у друкованих або інших засобах масової інформації, то вона має право на відповідь, а також на спростування недостовірної інформації у тому ж засобі масової інформації. Якщо це неможливо у зв'язку з припиненням засобу масової інформації, така відповідь та спростування мають бути оприлюднені в іншому засобі масової інформації за рахунок особи, яка поширила недостовірну інформацію. Спростування недостовірної інформації здійснюється незалежно від вини особи, яка її поширила.

Статтею 278 Цивільного кодексу України заборонено поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене у газеті, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які готуються до випуску у світ, суд може заборонити розповсюдження відповідної інформації. У випадку коли газета, книга, кінофільм тощо вже випущені у світ, суд може заборонити (припинити) їх розповсюдження до усунення цього порушення, а якщо усунення порушення неможливе, – вилучити тираж газети, книги тощо з метою його знищення [6].

Виходячи з аналізу вищеперелічених правових норм, слід зробити висновок, що цивільне законодавство України не містить нормативних положень щодо захисту ділової репутації в мережі Інтернет, що є суттєвим недоліком. Віртуальні правовідносини на сьогодні набули неабиякої актуальності. Соціальні мережі, медіа, мобільні додатки – усе це стало невід'ємною частиною життя кожної особи, а тому правове регулювання таких відносин є обов'язковим елементом належного механізму захисту ділової репутації, у тому числі в мережі Інтернет.

Так, варто зауважити, що Конституцією України проголошено право кожного на інформацію, гарантовано право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань. Встановлюється, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Проте, безперечно, має бути межа між дозволеним і забороненим. У цьому випадку вона досить тонка, але вона є. Так, з одного боку, кожен громадянин має невід'ємне право на інформацію, що актуалізується у час – час гаджетів, інформаційно-телекомунікаційних технологій, що відкривають широкі можливості для кожного. У той же час право на інформацію не означає, що ним можна зловживати і що така інформація може порочити честь, гідність та ділову репутацію інших осіб.

Досліджуючи захист ділової репутації в мережі Інтернет, потрібно зазначити, що шкода, завдана розповсюдженням в мережі Інтернет інформації, що не відповідає дійсності, може бути нанесена як фізичній, так і юридичній особі.

Зважаючи на відсутність належного механізму правового регулювання захисту ділової репутації в мережі Інтернет, таку прогалину національного законодавства заповнює судово-практика, в саме Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [5].

Існує два способи захисту ділової репутації в мережі Інтернет: загальний та спеціальний, які застосовуються в судовому та позасудовому порядку. Отже, у випадку розміщення в мережі Інтернет інформації, що порушує честь, гідність та ділову репутацію, особа, права якої порушено, може або ж безпосередньо звернутися до особи, яка здійснила таке порушення, з вимогою про спростування такої інформації, або до суду з позовом про захист ділової репутації.

Згідно з пунктом 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи», вибір способу захисту особистого немайнового права, зокрема права на повагу до гідності та честі, права на недоторканність ділової репутації, належить позивачеві.

До спеціальних способів захисту відносять:

- спростування недостовірної інформації та / або право на відповідь;
- заборону поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права.

Відповідно до пункту 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайту, особи яких позивач повинен установити та зазначити в позовній заяві. Якщо автор поширеної інформації невідомий або його особу та / чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли інформація є анонімною і доступ до сайту вільним, належним відповідачем є власник веб-сайту, на якому розміщено зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації. Дані про власника веб-сайту можуть бути витребувані відповідно до положень Цивільного процесуального кодексу України в адміністратора системи реєстрації та обліку доменних назв та адреси українського сегмента мережі Інтернет [5].

Проте таку інформацію може бути витребувано лише в процесі судового провадження або в рамках подання клопотання про забезпечення доказів, що, у свою чергу, не дозволяє своєчасно визначитись із суб'єктивним складом учасників судового процесу. Про це також йдеться й у пункті 13 Інформаційного листа Вищого Господарського Суду України «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» [4], згідно з яким у разі розміщення інформації в мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного ознайомлення, особа, чиї права та законні інтереси порушені її поширенням, може подавати відповідні позовні вимоги до власника веб-сайту, на якому розміщена ця інформація.

Варто акцентувати увагу на тому, що при зверненні особи, честь, гідність та ділова репутація якої порушено, до суду відповідно до пункту 2 частини 2 статті 258 Цивільного кодексу України застосовується спеціальна позовна давність тривалістю в один рік. У цьому разі позовна давність буде обчислюватися від дня розміщення цих відомостей, що порочать честь, гідність та ділову репутацію, у мережі Інтернет або від дня, коли особа довідалась або мала довідатися про ці відомості.

Недостовірною вважається інформація, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекручені) [7].

При зверненні до суду за захистом ділової репутації потрібно довести факт поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб, довести, що поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача, довести факт того, що поширена недостовірною інформація, тобто така, яка не відповідає дійсності, порушує особисті немайнові права, чи завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право, довести, хто саме поширив інформацію, тобто хто є порушником права.

Під поширенням інформації слід розуміти: опублікування її у пресі, передання по радіо, телебаченню чи з використанням інших засобів масової інформації; поширення в мережі Інтернет чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку; викладення в характеристиках, заявах, листах, адресованих іншим особам; повідомлення в публічних виступах, в електронних мережах, а також в іншій формі хоча б одній особі.

Висновки. Таким чином, варто відзначити, що на сьогодні відсутнє єдине уніфіковане визначення ділової репутації як фізичних, так і юридичних осіб. На нашу думку, це пояснюється особливою природою досліджуваного поняття, адже ділова репутація, є насправді морально-етичною категорією, своєрідним оціночним інститутом цивільного та господарського права, проте вважаємо за доцільне з метою упорядкування системи правового регулювання, забезпечення унормованості правових категорій закріпити визначення ділової репутації у Цивільному кодексі України. Крім цього, цивільне законодавство України не містить нормативних положень щодо захисту ділової репутації в мережі Інтернет, що, на нашу думку, є суттєвим недоліком.

Список використаної літератури

1. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 23.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 23 квітня 2021 р.).
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. Дата оновлення: 14.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 23 квітня 2021 р.).
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. Дата оновлення: 14.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 23 квітня 2021 р.).
4. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію: Лист Вищого господарського суду від 28.03.2007 № 01-8/184. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07#Text (дата звернення 07 квітня 2021 р.).
5. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного суду України від 27.02.2009 № 1. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text (дата звернення: 07 квітня 2021 р.).
6. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 28.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 29 квітня 2021 р.).
7. Каньовський Р. Як захистити себе від недостовірної інформації у соціальних мережах. Асоціація юридичних клінік України: веб-сайт. URL: <https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-04-05-2020> (дата звернення: 12 квітня 2021 р.).